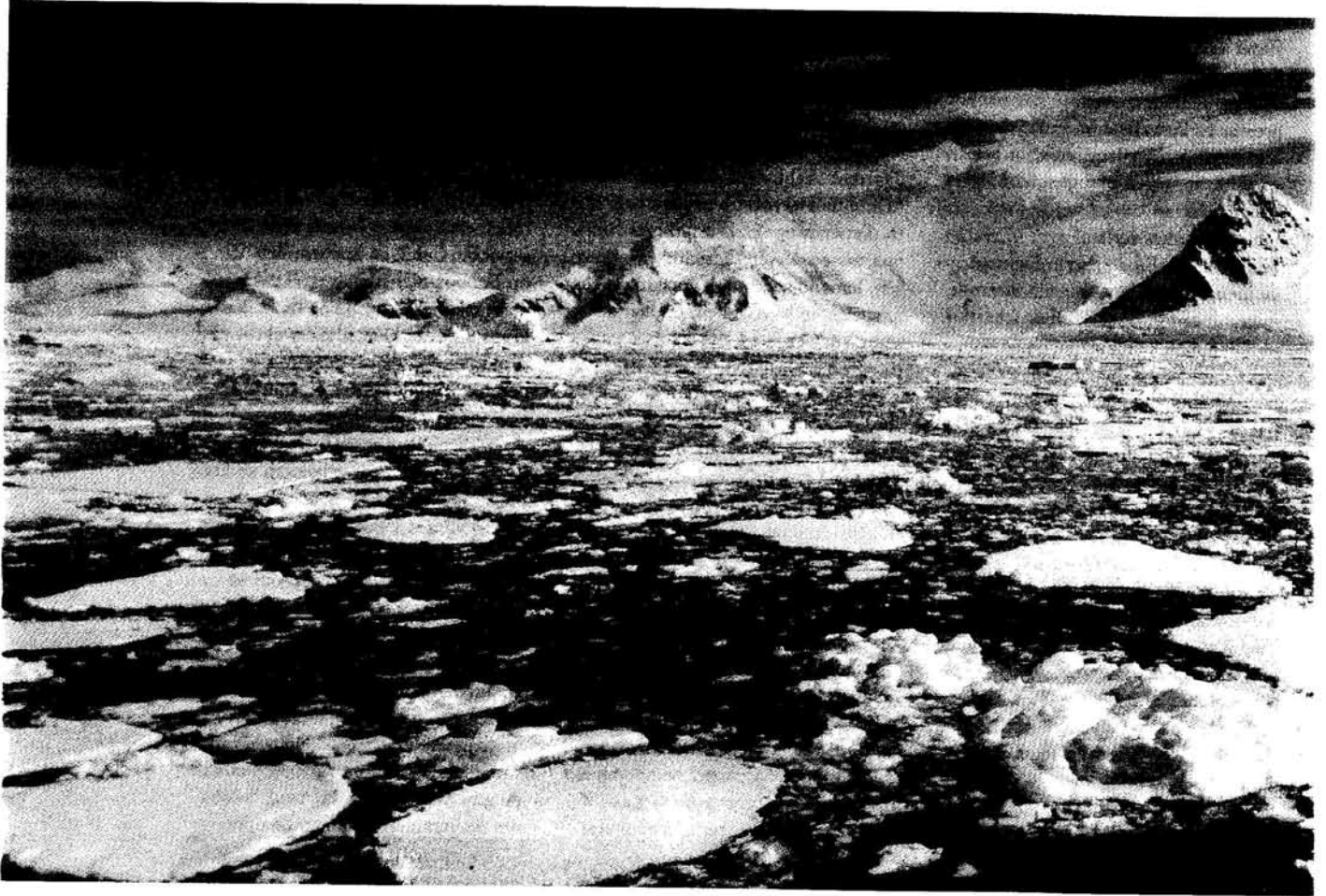

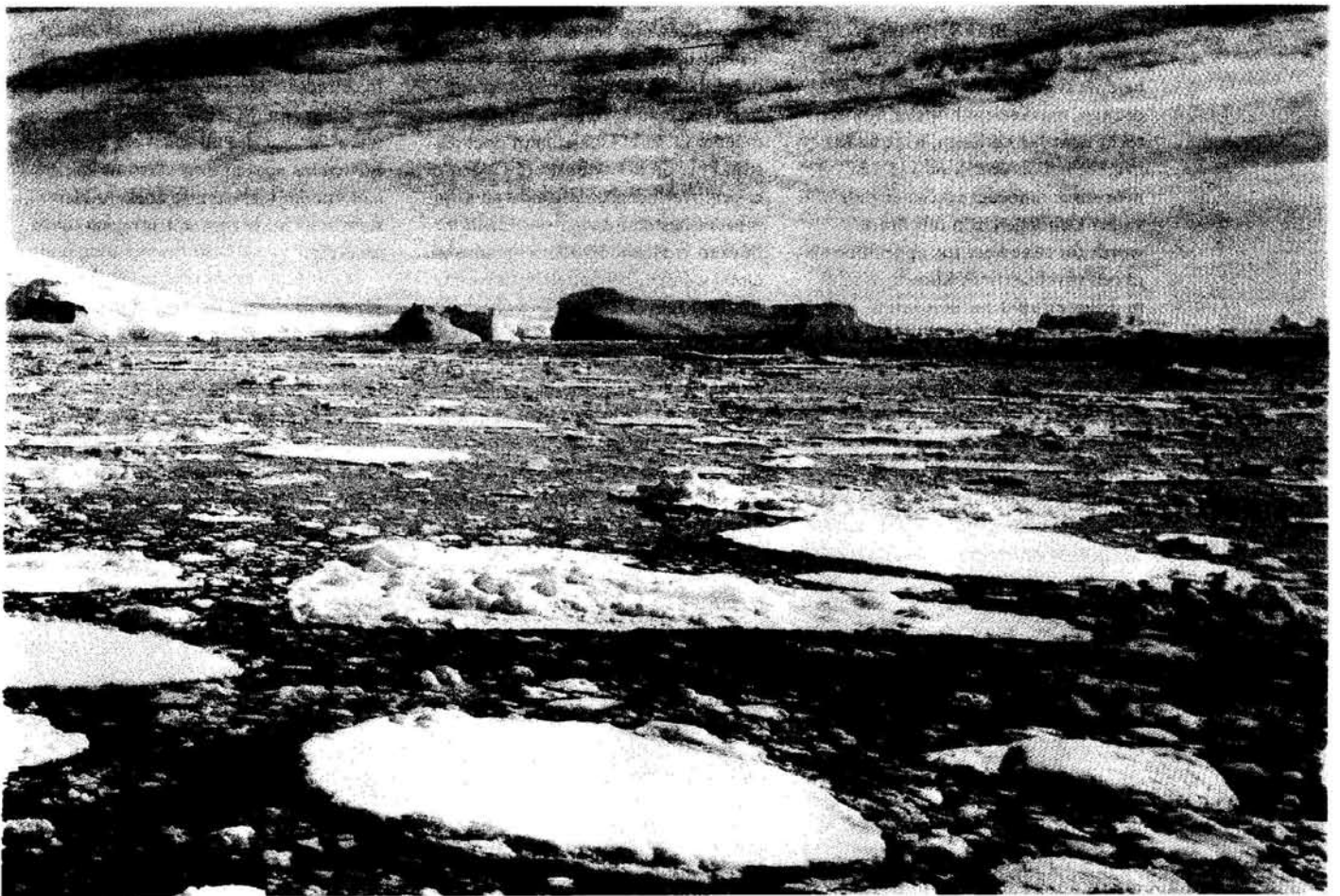
FOTO: FRED HOOGERVORST/HH

Witte vergete

Onlangs vertrok Jenny Diski per boot naar de zuidpool. Ijs, kou, eenzaamheid: Diski voelde zich helemaal in haar element. In het boek dat deze Britse schrijfster over haar tocht schreef, verbindt ze de zuidpool met de kille leefwereld van haar moeder. Een gesprek over Freud, depressies en de troost van de stilte. 'Depressie is de ultieme doofheid.'

Marjan Slob

lheid

Wanneer ik 's morgens bij het wakker worden zorgvuldig goed ga liggen, kan ik mijn ogen opendoen en louter wit zien. Het zachte wit van het laken, met de donkere witte schaduw in de plooiën van het dekbed. Een brutalere tint wit met getrokken lijnen waar de muren het plafond raken of de hoek om gaan, hoeken van negentig graden in witte schakeringen. Een herhaling van wit wanneer ik mijn ogen iets ophef naar de spiegel tegenover me. Vroege momenten van onbeschrijflijke tevredenheid. Uiteindelijk moet ik kleur in mijn dag toelaten, maar ik

kan me een poosje wentelen in een schijnbaar oneindige zee van wit. Als ik de oorsprong van dat verlangen naar witheid probeer te achterhalen, is het begonnen met het idee een patiënt in een psychiatrische inrichting te zijn. Niet tijdens mijn eerste verblijf in een inrichting in Hove, toen ik veertien was, maar later, toen ik twintig en eenentwintig was, is het ziekenhuis voor mij de ideale omgeving geworden. Witte ziekenhuislakens leken me een belofte van iets waar ik werkelijk naar verlangde: een veilige plek, witte vergetelheid.'
uit: 'Schaatsen naar Antarctica'

Hetzelfde verlangen naar 'witte vergetelheid' drijft de Engelse schrijfster Jenny Diski, inmiddels vijftig, naar de zuidpool. Een plek zonder warmte, zonder kleur, bijna zonder leven. Een plek waar Diski zich thuisvoelt. In haar boek *Schaatsen naar Antarctica*, net uit in Nederlandse vertaling, vertelt Diski van haar recente boottocht naar de zuidpool. Ze beschrijft de bemanning en haar mede-passagiers, maar vooral haar immense tevredenheid als ze dagen achtereenvolgens in haar sobere kooi doorbrengt, met uitzicht op ijsbergen. Maar het boek is niet alleen een reis-

verslag. Onder druk van haar dochter Chloe, die op het punt staat de waarheid omtrent Diski's moeder te ontdekken, maakt de schrijfster ook een tocht naar het verleden, naar haar ijzige jeugd als enig kind van een neurotische moeder en een suïcidale vader. De jonge Diski rebelleert, wordt tot twee keer toe opgenomen in een psychiatrische kliniek, vlucht in drugs en zal haar hele leven gekweld worden door depressies. Om definitief met haar moeder te breken, neemt Diski zelfs een andere naam aan.

Inmiddels is Jenny Diski (1947) een gerespecteerd schrijfster met zeven romans op haar naam. Onherbergzame, bijna harde boeken zijn het. Maar ook volstrekt origineel. De schrijfster schrikt niet terug voor de situaties die ze neerzet, probeert geen sympathie voor haar personages te wekken. Dat volslagen gebrek aan sentiment maakt haar boeken onver-

'Een geheim is een probleem. Mensen gaan ernaar op jacht'

getelijk: neem de relatie tussen moeder en kind met het waterhoofd in *Moederziel*, het verloop van een sadomasochistische verhouding in *Onnatuurlijk*, een vrouw van zeventig die een man van veertig versiert in *Nog lang en gelukkig*.

We hebben afgesproken in een Londens café. Ze komt te laat binnen: een tengere vrouw van begin vijftig, met stijlvolle grijze krulharen en een wat stroef gezicht. Ze mompelt een routineus excuus. Haar zal je niet betrappen op een poging het gezellig te maken. 'Laten we er niet omheen draaien, we zijn hier allebei voor ons werk', straalt ze uit. Zegt ze.

Waarom na zeven romans een non-fictie boek?

"Oh, dat had een hele praktische reden. Ik wilde naar de zuidpool en dat is duur. Met een artikel alleen zou ik niet genoeg verdienen en het zou niet interessant genoeg zijn ook, want

het was gewoon een toeristisch tochtje. Dus op een avond met iets teveel drank heb ik voor de vuist weg een boek verzonnen. Achteraf blijkt mijn moeder de link. Chloe, mijn dochter, stond net op het punt uit te vinden of er een overlijdenscertificaat van mijn moeder bestond en dat woelde in me. Boeken ontstaan op allerlei manieren. Door wensen, behoeften, fantasieën. En door toeval. Dit boek heeft van alles iets.

Wat mij betreft is het hele verschil tussen fictie en non-fictie trouwens compleet willekeurig. Maar je moet een boek verkopen als het één of als het ander. Wat nogal vervelend is, eigenlijk. Want ik wil niet waarheidsgetrouw zijn. Ik wil mijn fantasie getrouw weergeven."

Toch weet ik via uw boeken veel van u. Of althans: ik heb een hoop ideeën over wie u bent...

.. (trekt wenkbrauwen op) "Ja, voeg dat er alsjeblieft aan toe..."

... en u weet niets van mij. Het moet raar zijn om al die mensen te ontmoeten die al bij voorbaat een mening over u hebben.

"Zoveel van dergelijke mensen ontmoet ik niet, want ik geef niet veel interviews. Maar inderdaad, het is in feite belachelijk. Het is alsof een volslagen vreemdeling op straat naar je toekomt en vraagt wat je afgelopen nacht in bed hebt uitgespookt. Als redelijk mens zeg je dan: 'dat zijn jouw zaken niet'. Maar dit is geen reële situatie. Normaal gesproken zouden we nooit zo'n gesprek voeren, in ieder geval niet bij de eerste ontmoeting. En ik vraag jou helemaal niets. Nogal narcistisch hè! Mensen willen schrijvers ontmoeten. En de waarheid is dat je die niet kunt ontmoeten. Je ontmoet mensen, en zo'n mens kan een schrijver zijn, maar ik denk niet dat je ooit werkelijk te maken krijgt met de schrijver in die mens. Ook ik kan niet op die manier met de schrijver in mezelf in contact komen.

Soms stel ik lezers teleur. Schrijven ze me een brief met de vraag of ze me kunnen ontmoeten en zeg ik: 'Nee. Geloof me, het laatste dat je wilt, is mij ontmoeten.'" Een lachje. "Ik begrijp dat verlangen wel, want ik

lees ook boeken. Gelukkig meestal van dode schrijvers.

In een ideale wereld zouden schrijvers anoniem zijn. Maar de wereld is niet ideaal, en we zijn allemaal erg ijdel. Bovendien sporen uitgeverij ons sterker aan om de publiciteit te zoeken. Het staat zelfs in de contracten tegenwoordig."

U zei ooit dat u toch maar interviews deed omdat u dan makkelijker kon controleren welke verhalen er over u in omloop kwamen.

"O, dat ging meer in het algemeen over privacy. Ik heb het idee dat je, als je enigszins publiek bezit bent, het beste een privé-persoon kunt blijven door helemaal geen geheimen te hebben. Want een geheim is een pro-

Jenny Diski:
'Geloof me, het laatste dat je wilt, is mij ontmoeten'

bleem. Mensen gaan ernaar op jacht. Dus als mensen iets van je willen weten: zeg het ze en ze laten je weer alleen.

Ooit werd ik geïnterviewd door zo'n rattenkop van een journalist voor een of ander hip blad. Hij vroeg me naar mijn achtergrond, iets intiem, en ik had geen zin om hem dat te vertellen. Hij zei: 'Maar dat moet! Anders krijgen mensen het verkeerde idee van je!' Alsof mij dat ook maar een moment kan schelen! Ik weet niet of er goede redenen zijn om dat soort vragen te beantwoorden, behalve ego. Ego en de noodzaak om je brood te verdienen."

Maar als je schrijft over persoonlijke gebeurtenissen is het geen wonder dat

mensen daar vragen bij hebben.

"Je moet toch ergens over schrijven! Ik schrijf niets van me af ofzo, voor mij heeft schrijven werkelijk niets van therapie. Ik heb eenvoudigweg de behoefte om te schrijven. Die behoefte is tamelijk lichamelijk. En dat geschrijf moet ergens over gaan. Helaas. Want ik heb een boek in mijn hoofd, een perfect boek, zonder personages, zonder plot... en dat perfecte boek raakt besmeurd met woorden, karakters, et cetera. Die zijn noodzakelijk in de grotmensenwereld. En dat irriteert me mateloos. Er zijn wel eens paragrafen die me plezier doen, maar de rest van al die tekst is alleen maar een soort wegzuimelen van dat boek dat ik niet kan schrijven omdat het niet te schrijven is."

Maar ondertussen kiest u tamelijk sensationele thema's: depressie, sado-masochisme. Geen wonder dat dat vragen oproept.

Vliegt op: "Het idee dat een depressie sensationeel zou kunnen zijn! Terwijl depressie de ultieme dofheid is!

Grappig dat dat sexy wordt gevonden, nietwaar.

Wat moet ik zeggen ... ik beschrijf de wereld zoals ik die zie, en dat is de enige wereld die ik kan beschrijven. Als ik overlees wat er op papier staat, denk ik: wat banaal, dit is zo voor de hand liggend allemaal. Het is erg moeilijk om je eigen gedachten interessant te vinden. Nu zijn de meeste zaken die schrijvers op papier zetten ook niet vreselijk origineel. Ik denk dat je dat onder ogen moet zien.

FOTO: CHRIS VAN HOUTS

Diski: 'Freud laat ons verliefd worden op onszelf'

FOTO: RONALD HOEVEN

Maar ik ben er nooit zeker van of iets gesneden koek is, of juist heel erg opwindend voor de wereld.

Het hele idee dat ik over shockerende dingen schrijf en dús ook wil shockeren, dat is gewoon niet waar. Ik wil helemaal niets, behalve thuiszitten en romans schrijven. En slapen: ik ben dol op slapen. Ten tweede ben ikzelf niet geschokt door wat ik schrijf. Mijn onderwerpen schokken mij per definitie niet."

Dan: "Ik ben niet helemaal eerlijk. Neem *Nog lang en gelukkig*, over een vrouw van zeventig die een wilde affaire begint met een jonge man. Ik

was me er zeker van bewust dat het niet gebruikelijk is om bejaarde vrouwen als begerlijk te presenteren.

Toen ik de scène schreef waarin de man haar opeens wel aantrekkelijk vindt, wist ik dat ik inging tegen gangbare ideeën. De uitdaging was om het zo op te schrijven dat het voorstelbaar werd. Daar dacht ik aan. Ik dacht niet: 'oeioei, dit is echt schokkend'. Want dat is het niet. Waarom zouden oudere vrouwen niet op jacht gaan? Ze doen het."

(na een stilte) "Het is echt verbazingwekkend dat mensen een depressie opwindend vinden. Want het is in

feite het minst opwindende in het universum."

Depressie is niet een soort verhevigd ongeluk?

"Nee. Ongeluk hoort gewoon bij het leven. Om ongeluk op een afstand te houden, moet je simpelweg een beetje bezig zien te blijven. Maar als je een klinische depressie hebt gehad, dan weet je wat het is, zoals iemand die een been heeft gebroken weet wat dat is. En alleen al door het woord te horen krijg je weer een gek gevoel, een soort herinnering aan hoe het was. Ongeluk is normaal. Maar

depressie is een soort ... er zijn geen andere zelden meer. Er is alleen dat ene zwarte visioen. Er is geen complexiteit, geen mysterie, er zijn geen belangen, er is geen relatie met het verleden want er is geen verleden. Alles is zo'n beetje weggekijnd. Ik denk dat sommige mensen aanleg hebben voor depressie, voor die bepaalde biochemische reacties in het brein. Ik heb veel tijd doorgebracht met krankzinnige mensen en ze hebben allemaal hun eigen symptomen. Sommigen zijn manisch, anderen horen stemmen. Depressie is 'mijn' kwaal. Ik beschouw depressie als een biochemische toestand, waar je pillen voor kan slikken. Maar ik zie het ook als realiteit. Ik bedoel: wat ik zie als ik depressief ben is volgens mij geen onzin. Het is een onaangename kijk op de wereld, maar ook als ik niet depressief ben komt die blik als tamelijk accuraat op mij over."

Janken

'Ik heb me er allang bij neergelegd dat het huilende kind in me blijft janken', zei Diski ooit in een interview. 'Van tijd tot tijd ga ik in een hoekje zitten en geef haar wat ruimte. Het is duidelijk: Freud blijft voor eeuwig achter me aan lopen. Ook al heeft hij me bar weinig diensten bewezen.'

"Psychoanalyse is een wonderschoon idee, mooi in artistieke zin", zegt Diski nu. "Freud pakt prachtige verhalen van zijn patiënten en speelt ermee. En zijn verhalen zijn meeslepend! Ze adviseren ons om verliefd te worden op onszelf, om onszelf te zien als helden en heldinnen in ons eigen leven. Wat inhoudt dat je je hele leven over jezelf kunt blijven nadenken, en jezelf verhalen kunt blijven vertellen over wie je 'eigenlijk' bent. Je hoeft jezelf nooit uit te vlakken.

En dat is precies hoe ik me gedraag, dus ik kan er niet over klagen. Maar de psychologie dreigt het enige verhaal te worden. Samen met het evolutionaire verhaal van de mens als een biologische machine. Die twee verhalen vechten het nu samen uit. Psychoanalyse komt steeds meer in de buurt van een religie. Lacht: tegenwoordig ga je in analyse zoals je de kerk ingaat."

Maar dan in je eentje.

"Alleen ja. En je hebt nog minder controle. Je zit er alleen met die therapeut die beweert de waarheid te kennen en als je twijfelt, vertelt hij je dat je lijdt aan weerstand. Je kunt niemand vragen: 'heeft deze man het wel bij het rechte eind?', want als je je dat afvraagt, zit je volgens de psychoanalyse al fout. Een erg onderdrukkend, erg autoritair mechanisme."

Waarom stellen mensen zich daaraan bloot?

"Geen idee. Omdat ze over zichzelf willen praten. En dat is waardevol. Heerlijk. Het idee om iemand die je niet kent te betalen om over jezelf te kunnen praten, is gewoonweg briljant."

Dus we zijn van de regen in de drup gekomen door religie in te ruilen voor psychoanalyse?

Lacht: "Religie is veel gerieflijker! Religie is lief, meditatief. Het gebruikt de structuur van de stilte enzo. Persoonlijk heb ik geen moeite met God. Natuurlijk ben ik ook niet blij met wat de kerken hebben gedaan in hun dagen, maar ach, als je een beetje rust in je hoofd wilt, dan ga je toch lekker naar een klooster, of naar een boeddhistisch centrum. Heb ik ook gedaan. Heerlijk. Je werkt, gaat naar je cel, werkt weer wat. En de nonnen bidden vijf keer per dag, wat de dag heel aardig breekt. Een mooi ritueel nietwaar."

Toch is er een verschil tussen u en de nonnen.

Een schuin lachje. "Oh ja."

En niet alleen in levensstijl. Zij gelóven.

"Och, het hangt ervan af welke nonnen je bedoelt. In het klooster waar ik zat, waren Ierse nonnen die hun geloften hadden afgelegd toen ze veertien waren. Ze hadden niets gedaan, waren nergens geweest, hadden geen benul van het leven. Toen ik daar was, troostten ze een moeder wier kindje overleed door te zeggen: 'God heeft het gezegend door het tot zich te nemen'. Tja. Maar er waren daar ook intellectuele nonnen die met enige moeite in het klooster woon-

den. Ze waren erg nadenkend en, naar mijn maatstaven, waarschijnlijk nauwelijks gelovig. Eerder sceptisch. Een rabbi zei me ooit: 'je hoeft niet in God te geloven om een relatie met hem te hebben.' Lacht: "Dat vond ik heel interessant, al weet ik niet goed wat het betekent. Toch beschrijft het vrij goed mijn gevoel. Het idee van God is absoluut noodzakelijk..."

...om het perfecte boek te kunnen schrijven.

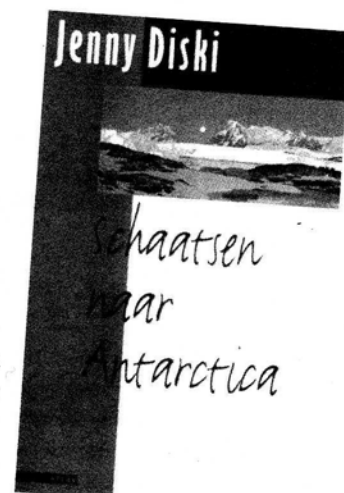
"Ja! Kijk, ik geloóf niet in God. Dat lijkt me een absurd iets om te doen. God heeft geen enkele relatie met wat ik begrijp van de wereld en van de natuurlijke orde. Niettemin heb ik een woord nodig om in contact te komen met perfectie, met het andere. Dat zou je God kunnen noemen."

Diski prikt wat in haar koudgeworden pizza. Ze heeft niet zoveel meer te zeggen, meldt ze. Het recordertje gaat uit, ze staat op, knikt, zegt: 'het was niet zo heel erg' en loopt weg zonder om te kijken.

'Schaatsen naar Antartica' van Jenny Diski, Uitgeverij Atlas, f39,90. ISBN 90 254 2166 0.

Engelse uitgave:

'Skating to Antartica', £6,99, ISBN 18 620 7049 0.

Uitgeverij Atlas stelt tien exemplaren van 'Schaatsen naar Antartica' ter beschikking aan lezers van de *Humanist*. Als u kans wilt maken op zo'n gratis boek (winkelwaarde f39,90), stuur dan een kaartje naar de redactie, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.